แนวทางการจัดการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์ เพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับครูสังคมศึกษา

LEARNING MANAGEMENT GUIDELINES FOR GEOGRAPHY STRAND TO ENHANCE AWARENESS OF ENVIRONMENTAL CONSERVATION AMONG SOCIAL STUDIES TEACHERS

วิภาพรรณ พินลา[1*]
Wipapan Phinla[1*]

[1]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
[1]Faculty of Education, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: phinla_89@hotmail.com

บทคัดย่อ

แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบันมีความท้าทายสำหรับวงการศึกษาในอนาคตโดยสามารถสอดแทรกในทุกสาระรายวิชาของสังคมศึกษาเพื่อใช้ในการหาคำตอบเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้บรรลุผลสูงสุดได้อย่างไร ทำอย่างไรที่จะทำให้การศึกษาในระบบบรรลุผลที่สังคมคาดหวังอย่างหลากหลาย โดยการจัดแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความคาดหวังบทบาทของผู้เรียนในฐานะเป็นผู้ผลิต และผู้บริโภค การมีพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียนอีกทั้งการตัดสินใจที่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหลัก โดยเฉพาะทักษะที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองอย่างกระตือรือร้นและสร้างสรรค์เช่น การพัฒนาความตระหนักและจิตสำนึกห่วงใยสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของระบบนิเวศอีกทั้งการเร่งเร้าจิตสำนึกของผู้เรียนในการเห็นคุณค่าต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง และให้เกิดคุณภาพสูงสุดอย่างถาวรต่อไป

คำสำคัญ: การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ภูมิศาสตร์ จิตสำนึก การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ครูสังคมศึกษา

Abstract

Learning management guidelines for social studies in geography strand serve to promote awareness of environmental protection in today's era for challenging education in the future. This can be achieved by injecting all contents of social studies into the learning process in order to find answers about the environment, to seek proper learning and teaching for maximum results and to make the education system achieve the expectations of society. Learning management guidelines should be made to be consistent with the role of the learners as producers and consumers of products, having behaviors appropriate to the environment around them and the decision making primarily focusing on social responsibility. Students are

encouraged to put their skills into practice with enthusiasm and creativity, such as the development of awareness and consciousness of environmental concern and understanding about the principles of ecology. Students are immersed with the consciousness in appreciating the serious environmental issues in order to achieve the sustainable and highest quality education.

Keywords: Learning Management, Geography, Awareness, Environmental Conservation, Social Studies Teachers

บทนำ

เป้าหมายหลักของวิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นไปเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับครูมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการจัดการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติที่อยู่ในท้องถิ่นของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ เพื่อที่ต้องการให้ผู้เรียนได้มีการฝึกเสริมทักษะในการแสวงหาความรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของผู้เรียนจริง การจัดประสบการณ์โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติการเลือกค้นคว้า ทดลองด้วยตนเองและรู้จักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติต่อไปการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเน้นการจัดประสบการณ์จริงให้ผู้เรียนได้ศึกษาตลอดชีวิตจากเรื่องใกล้ตัวและขยายสู่เรื่องไกลตัวออกไปโดยเน้นการเรียนรู้จากการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิศาสตร์ท้องถิ่นอันจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะและสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

เป้าหมายสำคัญของสาระภูมิศาสตร์

จากการการศึกษาวิชาสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระภูมิศาสตร์ มาตรฐาน ส 5.2 ได้กล่าวไว้คือ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)ได้กล่าวระดับการเรียนรู้ที่ผู้เรียน ตัวชี้วัด สิ่งที่ผู้เรียนต้องรู้ และผู้เรียนสามารถทำสิ่งใดได้บ้างในสาระภูมิศาสตร์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถนำมาสรุปเป็นตารางได้ได้นี้

ตารางที่ 1 มาตรฐานการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์ในรายวิชาสังคมศึกษา

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้	การสังเคราะห์
1. วิเคราะห์สถานการณ์และวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและโลก	ปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทยและของโลกหลายด้านส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิต	1. วิเคราะห์สถานการณ์ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและโลก 2. รายงายวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและโลก	วิเคราะห์และเชื่อมโยงปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวและไกลตัวออกไป

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้	การสังเคราะห์
2. ระบุมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์การและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม	การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยความร่วมมือขององค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งในและระหว่างประเทศ	ระบุบาทบาทขององค์การภายในประเทศ และระหว่างประเทศในการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การร่วมมือแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยตั้งประเด็นของการแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นหลัก
3. ระบุแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคต่างๆ ของโลก	การใช้ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ระบุแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมภาคต่างๆ ของโลก	เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาจากบริบทที่หลากหลายทั้งบุคคล สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ
4. อธิบายการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นทั้งในประเทศไทยและโลก	การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม	อธิบายประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของไทยและวัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ ของโลก	การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมร่วมกันในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่
5. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ เป็นการแก้ปัญหา และการพัฒนาที่ยั่งยืน	เสนอแนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน	มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากตารางข้างต้นสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ให้ผู้เรียนได้โดยการกำหนด ตัวชี้วัด สิ่งที่ผู้เรียนต้องรู้ และผู้เรียนสามารถทำสิ่งใดได้บ้างในสาระภูมิศาสตร์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกรอบที่ได้มีการกำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมต่อไป

จากการการศึกษาวิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ ทั้งนี้สามารถนำมาสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จมีเป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์ได้ดังนี้ 1) ประสบการณ์ (Experience) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ครูผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ที่นอกเหนือจากประสบการณ์ที่ได้เรียนในบทเรียนมาแล้ว 2) การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflex and Discussion) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ครูผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง 3) เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and Conceptualization)เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจเกิดขึ้นโดยผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มแล้วครูช่วยเติมแต่งให้สมบูรณ์ หรือในทางกลับกันครูเป็นผู้นำทางและผู้เรียนเป็นผู้สานต่อความคิดนั้นจนสมบูรณ์เป็นความคิดรวบยอดนั้น4)การทดลองหรือการประยุกต์แนวคิด (Experiment/Application) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนนำการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะหรือสถานการณ์ต่างๆ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติของผู้เรียนเอง

ดังนั้นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการ จะเป็นไปอย่างพลวัตร โดยอาจเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่ง และเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ โดยกระบวนการในการจัดการเรียนรู้อาจเริ่มต้นที่จุดใดก่อนก็ได้ แต่สำคัญที่มีการจัดกระบวนการสำหรับการจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกองค์ประกอบ การจัดการเรียนรู้ในลักษณะ

ดังกล่าว นอกจากจะเป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตในด้านพุทธิพิสัย โดยมุ่งเน้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์แล้วยังเป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตอื่น ๆในด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัยอีกด้วยและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีหลักสำคัญอีกข้อหนึ่งคือต้องการให้เกิดการเรียนรู้สูงสุด โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดในทุกๆ องค์ประกอบก็คือ การแบ่งปันประสบการณ์การได้สะท้อนความคิดและถกเถียง การสรุปความคิดรวบยอด ตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิดและในทุกองค์ประกอบนั้นจะต้องเกิดการเรียนรู้สูงสุด หรืออาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมสูงสุดและผู้เรียนเกิดองค์ความรู้และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งนำมากำหนดทักษะของครูผู้สอนและผู้เรียนได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ทักษะของครูผู้สอนและผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21

สาระการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	ทักษะของครูผู้สอน	ทักษะของผู้เรียน
ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	1. ทักษะการตั้งคำถาม เพื่อทำให้ผู้เรียนสามารถกำหนดประเด็นปัญหาและหัดคิดตั้งปัญหาด้วยตนเองได้ 2. ทักษะการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาคำตอบด้วยตนเองโดยลงมือปฏิบัติได้ 3. ทักษะในการคัดเลือกความรู้ ตามสภาพแวดล้อมที่ทำได้จริง 4. ทักษะการสร้างความรู้และการตรวจสอบคุณภาพความรู้ 5. ทักษะการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อได้ข้อสรุปหรือ ความคิดรวบยอด 6. ทักษะการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้ 7. ทักษะในการประเมินผล	- ทักษะชีวิต - ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ - ทักษะในการแก้ปัญหา
หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม		- ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ - ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ
เศรษฐศาสตร์		- ทักษะการคิดวิเคราะห์ - ทักษะการคิดแก้ปัญหา - ทักษะการตัดสินใจ - ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้
ประวัติศาสตร์		- ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ - ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ - ทักษะเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่ต่างกัน
ภูมิศาสตร์		- ทักษะการคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม - ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

จากทักษะของครูผู้สอนและผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษา สามารถนำมากำหนดบทบาทของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 โดยการผนวกรวมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) คือ ครูผู้สอนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีบูรณาการเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาที่หลากหลาย ครอบคลุมองค์ความรู้ในกลุ่มวิชาเดียวกันและต่างสาขาวิชาโดยการใช้สื่อเทคโนโลยี และแหล่งข้อมูลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายรวมถึงตัวอย่างของชุมชนและประสบการณ์ของผู้เรียนมาปรับใช้และนำไปสู่การปฏิบัติตามสภาพจริงนอกจากนี้ครูผู้สอนสังคมศึกษา สามารถเน้นการให้ความสำคัญที่ตั้งอยู่บนฐานค่านิยม หัวข้อเนื้อหาควรเป็นประเด็นที่ได้รับการเลือกสรร โดยครูกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณและตัดสินใจ เพื่อพัฒนาความตระหนักของ

ค่านิยมของผู้เรียนตลอดจนครูผู้สอนควรมีปฏิสัมพันธ์โดยการแนะนำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและบทบาทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นผู้ที่รู้วิธีที่จะเรียน รู้จักตั้งคำถาม/ปัญหาในสิ่งที่สงสัย และต้องรู้จักวิธีแสวงหาข้อมูลเพื่อนำมาตอบข้อคำถามดังกล่าวด้วยตนเอง รู้จัก คัดเลือกประเมิน คิดวิเคราะห์ และสร้างความรู้ด้วยตนเองและนำไปประยุกต์ หรือ กล่าวโดยสรุป เป็นผู้เรียนที่มีทั้งทักษะสารสนเทศ และทักษะชีวิตจากแนวคิดวิธีการดังกล่าวสามารถนำมาจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์สำหรับผู้เรียนได้ดังนี้

ตารางที่ 3 วิธีการทางภูมิศาสตร์ เพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ให้ประสบผลสำเร็จ

วิธีการทางภูมิศาสตร์	ความสำคัญ	เครื่องมือการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม/ หลักการ	ตัวอย่างกิจกรรม
การออกภาคสนาม	การศึกษาจากสภาพจริงในพื้นที่และในบริบทของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริง	**แผนที่เดินดิน:** อาศัยการเดินสำรวจ และสังเกต และจดบันทึกลักษณะทางด้านกายภาพ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน	จัดกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทรัพยากร เช่น การใช้พลังงาน การบริโภคในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อม โดยการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และฟังการบรรยายจากผู้เชี่ยวชาญ
		ผังเครือญาติ : อธิบายปรากฏการณ์และเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมขั้นพื้นฐานของสมาชิกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	
การสัมภาษณ์	การแลกเปลี่ยนประสบการจากการพูดคุยด้านวิถีชีวิต, เศรษฐกิจ, สังคม และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	**โครงสร้างองค์กรชุมชน:** การศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านในแง่มุมต่างๆ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	จัดการฝึกอบรมที่เน้นให้ครูหรือเจ้าหน้าที่เผยแพร่ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคการจัดกิจกรรมเผยแพร่ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยได้เห็นตัวอย่างการใช้สื่อสาธิตต่างๆ การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเจ้าหน้าที่ รวมทั้งรับฟังการบรรยายเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
		ระบบสุขภาพชุมชน : แนวทางเก็บข้อมูลระบบสุขภาพชุมชนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกมิติต่อตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต	
การวิจัย	การศึกษาในประเด็นต่างๆ1) เหตุผล หรือความสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3)วิธีดำเนินการ 4)ประโยชน์	**ประวัติศาสตร์ชุมชน:** การศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง ตั้งแต่อดีตตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	เรียนรู้การทำงานเป็นทีม ด้วยการเล่นเกมสร้างสรรค์ต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนหรือทีมเจ้าหน้าที่เผยแพร่ในการจัดทำกิจกรรมรณรงค์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเรียนรู้รูปแบบของเกมเพื่อใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ของหน่วยงาน

วิธีการทางภูมิศาสตร์	ความสำคัญ	เครื่องมือการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม/ หลักการ	ตัวอย่างกิจกรรม
การสัมมนา	การระดมความคิดจากบุคคลฝ่ายต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือคำตอบตามหัวข้อที่กำหนด	**ปฏิทินชุมชน:** การเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้าน ในแต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปี ว่าประกอบกิจกรรมอะไรบ้าง เกิดขึ้นอย่างไร เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านอย่างไร ทั้งการประกอบอาชีพคือเรียนรู้จังหวะชีวิตวิถีชุมชนต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน	ชมภาพยนตร์สารคดีสิ่งแวดล้อม กิจกรรมในการส่งเสริมการประกอบอาชีพต่างๆ กิจกรรมการรณรงค์สืบสานและเข้าร่วมงานบุญประเพณี
การทำงานของรีโมตเซนซิง (การวิเคราะห์ข้อมูล)	การบันทึกข้อมูลวิเคราะห์และแปลความของภาพที่ได้ลงพื้นที่ที่ศึกษา	**ประวัติชีวิต:** รายละเอียดวิถีชีวิตของผู้คนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเรื่องราวชีวิตของชาวบ้าน และลักษณะทั่วไปของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	การเรียนรู้จากสถานีความรู้ต่างๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและเยี่ยมชมกลุ่มเกษตรกร/ กลุ่มแม่บ้านตัวอย่างที่น้อมนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

จากวิธีการทางภูมิศาสตร์ เพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าเครื่องมือการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ สืบค้นข้อมูลได้ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติ ทดลอง สังเกต สำรวจในการลงพื้นที่สอบถามผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในชุมชน เป็นแนวทางในการเกิดองค์ความรู้และการต่อยอดความรู้นั้นอย่างยั่งยืนด้วยการศึกษา 7 เครื่องมือชุมชนแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติโครงสร้างองค์กรชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน ชีวประวัติบุคคลสำคัญและข้อมูลด้านสุขภาวะอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่อไป

นอกจากนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามวัตถุประสงค์การจัดการเรียนรู้ สาระภูมิศาสตร์ให้แก่ผู้เรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (สิริวรรณ ศรีพหล, 2552, น.107) ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์ โดยแยกเป็นระดับความรู้ คือ 1) ข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์ (Fact) ผู้เรียนเข้าใจข้อเท็จจริงทางลักษณะกายภาพ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะของดิน การเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ภูมิศาสตร์สังคมและสิ่งแวดล้อม 2) มโนมติทางภูมิศาสตร์ (Geographical Concepts) ผู้เรียนนำความรู้มาพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป เช่น มโนมติที่ตั้ง สถานที่ ภูมิภาค ระบบนิเวศ 3) หลักการทางภูมิศาสตร์ (Generalization in Geography) ผู้เรียนเกิดแนวคิดสรุปเป็นหลักการทางภูมิศาสตร์ที่แสดงความสัมพันธ์เชิงเป็นเหตุเป็นผลกัน 4) ทฤษฎีทางภูมิศาสตร์ (Geographic Theories) เป็นแนวคิดระดับสูงเพื่อพัฒนาให้แก่ผู้เรียนมีหลายทฤษฎีด้วยกัน

2. การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะทางภูมิศาสตร์ โดยผู้เรียนสามารถนำทักษะทางภูมิศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ทักษะเกี่ยวกับแผนที่และลูกโลก เช่น การอ่าน ตีความแผนที่ได้ ทักษะเกี่ยวกับ

การสร้างและอ่านไดอะแกรม เช่น กราฟ ตาราง สัญลักษณ์ ทักษะการสังเกตปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์ ทักษะการสำรวจและการออกภาคสนาม ตลอดจนทักษะการใช้และวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศด้านภูมิศาสตร์ เป็นต้น

3. การพัฒนาผู้เรียนให้มีเจตคติทางภูมิศาสตร์ โดยให้ผู้เรียนนำความรู้ทางภูมิศาสตร์มาพัฒนาเจตคติ เช่น มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมุ่งอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เข้าใจถึงความแตกต่างของพลเมืองที่อยู่ในภูมิภาคและประเทศต่างๆ ของโลก ทั้งนี้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการจัดการเรียนรู้ต่างๆ ที่สามารถนำมาบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระวิชาอื่นๆ เพื่อพัฒนาความตระหนักและจิตสานึกห่วงใย โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกันพิทักษ์ ปกป้องดูแลรักษาโดยที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศของชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่และสืบสานสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่สืบไป

แนวคิดการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ลัดดา ศิลาน้อยและคณะ (2543, น.59) กล่าวว่าการสร้างความยั่งยืนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะต้องพัฒนาจิตสำนึกของผู้เรียนให้มีความรู้สึกเห็นคุณค่าให้ความสนใจและรับผิดชอบในการประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการดังนี้

1. ขั้นกระตุ้นความสำนึก เป็นการนำเสนอปัญหาร่วมกันด้วยการใช้กิจกรรม สื่อ วิธีการต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น โดยอาศัยหลักการของความขัดแย้ง การวางเงื่อนไข การแยกแยะปัญหา การโยงความรู้ใหม่เข้าสู่ความรู้เดิม

2. ขั้นสร้างความรู้ความเข้าใจ แบ่งกลุ่มศึกษาเนื้อหาจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ คือ การให้ผู้เรียนสรุปความคิดรวบยอดจากความรู้ที่ได้อย่างเป็นระบบด้วยการใช้แผนผัง แผนภูมิ เพื่อจะนำไปใช้ร่วมกับทักษะต่าง ๆ ไปสู่การศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชน

3. ขั้นค้นหาทักษะ ผู้เรียนใช้ทักษะทางสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้แก่ ทักษะการสังเกต การตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การจดบันทึกข้อมูล กระบวนการแก้ปัญหา ร่วมกับความรู้ที่สรุปได้ในขั้นสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อใช้ในขั้นสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อใช้ในขั้นวิเคราะห์และตัดสินใจต่อไป

4. ขั้นวิเคราะห์และตัดสินใจ ร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วิจารณ์ เปรียบเทียบความแตกต่าง ความคล้ายคลึง จำแนกสิ่งดี ไม่ดี สำคัญ ไม่สำคัญ จากข้อมูลที่ได้เพื่อไปสู่การสรุปข้อมูล

5. ขั้นลงมือปฏิบัติ ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากขั้นตอนทั้ง 4 ขั้น เพื่อไปสู่การลงมือปฏิบัติด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การใช้โครงงาน การสำรวจชุมชน การศึกษานอกสถานที่ การสัมภาษณ์ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สุวิมล ทองกร (2548, น.14) กล่าวว่ากระบวนการปลูกจิตสำนึกนั้นเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขอจิตใจ มีขั้นตอนและระบบความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนขั้นตอนสุดท้ายในที่นี้แบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้ คือ 1) การสำรวจปัญหาชุมชน 2) การให้ข้อมูลข่าวสาร/ปฏิบัติงานลงชุมชน 3) การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 4) การรวบรวมข้อมูลประมวลผล

อนิสา สังข์เจริญ (2553, น.29) กล่าวว่าการสร้างความยั่งยืนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะต้องพัฒนาจิตสำนึกของผู้เรียน โดยการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาควรเน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. การให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเอง ครูต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติทั้งด้านดีและไม่ดีเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ และร่วมมือเพื่ออนุรักษ์และแก้ไขปัญหา

2. ส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ทางสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ ทั้งสถานที่ บุคคล สื่อทางเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้กับผู้เรียนได้รับความหลากหลายทางการเรียนรู้

3. การเรียนการสอนแบบวิธีบูรณาการ โดยการสอดแทรกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเข้ากับแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต เพื่อให้สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

4. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการให้ผู้เรียนได้เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมกับสถานศึกษา บุคคล และชุมชนของตนเองในการร่วมวางแผนงาน และดำเนินงานเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมตามความสามารถของตนเอง

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นควรจัดกิจกรรมโดยเริ่มต้นด้วยการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยการพัฒนาการสังเกต การบันทึกข้อมูล การให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักวางแผน ร่วมกันตัดสินใจในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการบูรณาการการเรียนรู้ให้เข้ากับประเด็นของสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียนในสถานศึกษาและชุมชนที่อาศัยอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมในเรื่องใกล้ตัว และก่อให้เกิดค่านิยมในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อที่ไกลตัวออกไป

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระภูมิศาสตร์ เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับครู

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์ พัฒนาทักษะทางภูมิศาสตร์ และพัฒนาให้มีเจตคติทางภูมิศาสตร์เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับครูมีดังนี้

1. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยการสืบสวนสอบสวนโดยเน้นให้ผู้เรียนค้นหาความรู้ด้วยตนเอง จากการค้นคว้าหาคำตอบ แล้วสรุปเพื่อตอบคำถามหรือข้อสงสัย โดยมีขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้ (Banks, 1977) 1) เกิดข้อสงสัย 2) กำหนดปัญหา 3) กำหนดสมมติฐาน 4) กำหนดความหมายของศัพท์เฉพาะคำ 5) รวบรวมข้อมูล 6) วิเคราะห์และประเมินข้อมูล 7) ทดสอบสมมติฐาน 8) เริ่มต้นใหม่ ถ้าข้อสมมติฐานไม่ได้รับการยอมรับ

2. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยการใช้โครงการ โดยมุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีโอกาสลงมือทำงานร่วมกันหรือเป็นรายบุคคลจากการที่ผู้เรียนเป็นผู้เลือกและกำหนดงานหรือโครงการที่จะปฏิบัติด้วยตนเอง ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้ 1) การเลือกหัวข้อเรื่องเพื่อกำหนดเป็นโครงการ 2) การวางแผนการดำเนินงาน 3) การลงมือปฏิบัติตนตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้แล้ว 4) การประเมินผลโครงการ

3. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนไปศึกษานอกสถานที่เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนได้มีโอกาสไปสัมผัสสภาพที่แท้จริงของสิ่งที่ได้ศึกษา หรือกำลังศึกษาอยู่โดยมีการจัดกิจกรรมดังนี้ 1)กำหนดปัญหาหรือประเด็นที่จะไปศึกษา 2) วางแผนและการเตรียมการ 3) การศึกษานอกสถานที่ 4) การประเมินผล

4. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสำรวจโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่ครูมอบหมายให้ผู้เรียนไปสำรวจลักษณะภูมิประเทศของชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ สำรวจสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สำรวจสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น จำนวนประชากร อาชีพ ลักษณะของที่อยู่อาศัย เป็นการฝึกทักษะให้ผู้เรียนจดบันทึก นอกเหนือจากจดบันทึกโดยบรรยายเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว อาจหมายรวมถึงจดบันทึกโดยใช้วิธีทางกราฟิก เช่น การเขียนเป็นแผนผัง การจัดทำตาราง กราฟ หรือการถ่ายภาพ เป็นต้น

5. กิจกรรมการจัดทำแผนที่ โดยครูฝึกให้ผู้เรียนทำแผนที่อย่างง่ายๆ เช่น จัดทำแผนที่สถานที่ตั้งบ้านของผู้เรียน แผนที่ที่ตั้งของสถานศึกษา แผนที่ชุมชน ขยายไปเป็นแผนที่ภาค แผนที่ประเทศ โดยแสดงรายละเอียด

ของภูมิประเทศ ทิศทาง รวมทั้งเรียนรู้เกี่ยวกับอัตราส่วน เป็นการฝึกทักษะการทำแผนที่เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีมโนมติเกี่ยวกับพื้นที่และหลักการสำคัญทางภูมิศาสตร์

6. การแสดงบทบาทสมมุติและกิจกรรมเกม โดยการกำหนดสถานการณ์ขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนอยู่ในสถานการณ์ด้วยบทบาทต่างๆ หรือด้วยบทบาทของสมาชิกในสังคมเดียวกันได้ช่วยกันคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

7. การประกวดภาพโปสเตอร์การ์ตูน กิจกรรมนี้เป็นสิ่งจูงใจผู้อ่านได้ดี ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับป้ายโฆษณาทั่วไปคือต้องมีจุดเน้นชัดเจน ตัวหนังสือต้องอ่านเข้าใจง่ายทำได้ง่าย อาจกำหนดหัวห้อเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นแล้วให้ผู้เรียนวาดภาพขึ้นในเวลาที่กำหนดให้ หลังจากการประกวดแล้วนำทุกภาพติดไว้ห้องเรียนหรือในสถานศึกษา

8. การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ในสถานศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดนิสัยรักและรู้จักการบำรุงรักษาพืชและสัตว์เมื่อเจริญเติบโตขึ้นทั้งยังทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ปัจจัยที่เป็นพื้นฐานของชีวิต และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

9. การจัดกิจกรรมพิเศษขึ้นเป็นบางครั้งบางคราวหรือต่อเนื่องตลอดปี เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามความสนใจ เช่นการจัดนิทรรศการในวันสิ่งแวดล้อม การเชิญวิทยากรมาบรรยายในหัวข้อพิเศษ การทำวารสารและจุลสาร การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรณรงค์ต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

10. การศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยให้ผู้เรียนทำการสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ ซึ่งอาจจะทำเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้ โดยดำเนินการเป็นขั้นตอน คือ การสำรวจปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางในการแก้ไขปัญหา และความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา โดยการสังเกตการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แล้วให้ผู้เรียนนำเสนอรายงานเพื่อให้เพื่อนๆได้อภิปรายเพิ่มเติม

11. การจัดกิจกรรมเสริมสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยส่งเสริมคุณภาพการประเมินคุณภาพสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ไว้ ได้แก่ การรณรงค์การใช้น้ำ และไฟฟ้าอย่างประหยัด การสำรวจความสะอาด และประโยชน์ของอาหารที่ขายในสถานศึกษา การจัดการขยะ การบำรุงรักษาต้นไม้ภายในสถานศึกษาและการเพาะปลูกต้นไม้เพิ่มเติมจากสิ่งที่มีอยู่แล้วให้มีเพิ่มจำนวนมากขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าวการสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในกลุ่มสาระภูมิศาสตร์ เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับครูสังคมศึกษา ดังนี้

1. ขั้นตระหนักสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม (Raise Awareness of Environment) การรู้จักสำนึกในสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นของตนเองที่อยู่รอบตัวโดยการเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ที่ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายและอภิปรายร่วมกัน เพื่อสร้างความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนของผู้เรียน

2. ขั้นรวบรวมสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (Local Gather Environment) เป็นขั้นตอนในการกำหนดประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในท้องถิ่นจากการสร้างองค์ความรู้เดิมสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อพัฒนาจิตสำนึกและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยการรู้จักช่วยอนุรักษ์ พัฒนา และฟื้นฟูให้คงอยู่และให้มีคุณภาพที่ดีในการมีส่วนร่วมฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

3. ขั้นวางแผนอนุรักษ์สืบค้นสิ่งแวดล้อม (Planning for Conserving and Searching Environment) จากการวางแผนการจัดทำโครงการในการสืบค้นสิ่งแวดล้อมจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในการลงพื้นที่ โดยเน้นกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และแสวงหาข้อมูลเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม

4. ขั้นทำตามแผนที่กำหนด (Follow the Set Plan) ลงมือปฏิบัติจริงตามขั้นตอนการวางแผนการจัดทำโครงการอนุรักษ์สืบค้นสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่จากการศึกษาภาคสนามด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชน ป่าไม้ แหล่งน้ำเพื่อการต่อยอดโครงการต่อไป

5. ขั้นวัดประเมินผลและประยุกต์ใช้ (Evaluate Assess and Apply) วิพากษ์และร่วมกันวัดประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาแนวทางในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการสร้างผลงานให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ครูสังคมศึกษา สามารถนำแนวทางการจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในกลุ่มสาระภูมิศาสตร์ ไปปรับประยุกต์ใช้ในกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับครูในการพัฒนาด้านสติปัญญา ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้โดยการเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนทุกขั้นตอนในบริบทชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนเอง เช่น การตระหนักสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมการรวบรวมสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นการวางแผนอนุรักษ์สืบค้นสิ่งแวดล้อมการทำตามแผนที่กำหนด และการวัดประเมินผลและประยุกต์ใช้ โดยอาจใช้การสอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การศึกษาภาคสนามการทดลองการเรียนแบบโครงงานการอภิปรายกลุ่มเกมบทบาทสมมุติการวิเคราะห์สถานการณ์การแก้ปัญหา และการเรียนแบบตั้งคำถามโดยการใช้วิธีการทั้งหมด โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนทักษะการเรียนรู้ผู้เรียนเป็นสำคัญเช่น การปรับเปลี่ยนเจตนคติ การพัฒนาทักษะ การปลูกจิตสำนึก การสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความตั้งมั่น การกระจ่างค่านิยม การเห็นความจำเป็นต้องมีส่วนร่วม และการปฏิบัติ ผู้เรียนต้องได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยเน้นวิธีการมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์อย่างกระตือรือร้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยตรงจากประสบการณ์จึงจะบรรลุผลสำเร็จที่ตั้งไว้อย่างยั่งยืน

บทสรุป

แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ในกลุ่มสาระภูมิศาสตร์ เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับครูไม่ใช่เรื่องใหม่ และวิธีการจัดการเรียนรู้ต่างๆ ยังสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับกลุ่มสาระวิชาอื่นๆ ได้ด้วย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการจัดการเรียนรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญและท้าทาย จึงสมควรมีกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ มาเสริมเพื่อเกิดผลการเรียนที่พึงประสงค์โดยมุ่งเน้น 1)การพัฒนาความตระหนักและจิตสำนึกห่วงใยสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน 2)การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของระบบนิเวศ 3)การเร่งเร้าจิตสำนึกของผู้เรียนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม 4)การกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกันพิทักษ์ ปกป้องสิ่งแวดล้อม 5)การให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อต้องการปลูกฝังความรับผิดชอบ มีความตระหนักและจิตสำนึกและความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่กระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ดังกล่าวครูสังคมศึกษาควรวางแผนใช้วิธีการและเครื่องมือ เทคนิคหลากหลายผสมผสานกัน โดยควรให้ความสำคัญในการคิดหานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและทันสมัย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ.

ลัดดา ศิลาน้อย และคณะ. (2543). *ใช้แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา.* ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง ประเทศไทย.

สิริวรรณ ศรีพหล. (2552). *การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.* นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุวิมล ทองกร. (2548). *การศึกษากระบวนการปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทสังคมเมือง ของผู้นำชุมชนกรณีศึกษาชุมชนเมืองรังสิต เทศบาลเมืองรังสิต จังหวัดปทุมธานี.* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

อนิสา สังข์เจริญ. (2553). *การพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1.* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาราชภัฏพระนคร).

ภาษาอังกฤษ

Banks, James A. (1977). *Teaching Strategies for the Social Studies: Inquiry, Valuing, and Decision-Making* (2nd ed.). Mass: Addission-Wesley Publishing Company.

Ministry of Education. (2008). *Core Curriculum for Basic Education B.E. 2008.* Bangkok. (in Thai)

Office of the Basic Education Commission. (2009). *Indicators and Learning Substance of Social studies, Religion and Culture Based on the Basic Education Core Curriculum of 2008.* Bangkok: Agricultural Cooperatives of Thailand Printing. (in Thai)

Sangcharoen, A. (2010). *Development of Environmental Awareness Using Community Learning Resources among Grade 1 Students.* (Master thesis, Phranakhon Rajabhat University). (in Thai)

Silano, L., et al. (2000). *Utilization of Local Resources in Teaching and Learning Social Studies.* Khon Kaen: Faculty of Education, Khon Kaen University.

Sripahol, S. (2009). *Teaching the Social Studies, Religion and Culture Learning Substance.* Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat University Printing. (in Thai)

Thongkorn, S. (2005). *Process of Building Environmental Consciousness among Community Leaders in the Urban Social Context: A case study of Rangsit Town Municipality, Pathumthan Province.* (Master thesis, Sukhothai Thammathirat University). (in Thai)